

Covadonga Soler Sánchez

**LA IMPORTÀNCIA DE LA INTERSECCIONALITAT EN EL TREBALL
SOCIAL, A TRAVÉS DE L'ANÀLISI COMPARATIVA ENTRE ELS
SISTEMES D'OPRESSIÓ ESPECISTA I MASCLISTA.**

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit per la professora Aurora Ester Saez Rodríguez.

Grau de Treball Social

UNIVERSITAT ROVIRA i VIRGILI

Tarragona

2022

LA IMPORTÀNCIA DE LA INTERSECCIONALITAT EN EL TREBALL SOCIAL, A TRAVÉS DE L'ANÀLISI COMPARATIVA ENTRE ELS SISTEMES D'OPRESSIÓ ESPECISTA I MASCLISTA.

Covadonga Soler Sánchez¹

L'ontologia binària i la construcció de les diferents categories dicotòmiques, han fet que hi hagi una divisió entre l'ésser privilegiat i l'oprimit, el bo i el dolent, jerarquitzant la societat i creant eixos d'opressió que travessen les situacions vitals d'animals humans i no humans. La intervenció social s'ha vist afectada i influenciada per la mirada capitalista, etnocèntrica, patriarcal, especista, capacitista i racista del món on vivim. L'objectiu de l'article és focalitzar l'atenció en la importància de la interseccionalitat en el treball social, a través de l'anàlisi de la relació entre el sistema de dominació masclista-patriarcal i l'especista. Per això es realitza una revisió bibliogràfica de diferents autores feministes i antiespecistes com ara Melanie Joy i Carol J. Adams, i autores que han treballat la interseccionalitat com ara Gabriela Pombo i Kimberlé Crenshaw.

Paraules claus: masclisme, especisme, interseccionalitat, intervenció.

La ontología binaria y la construcción de las diferentes categorías dicotómicas, han hecho que haya una división entre el ser privilegiado y el oprimido, el bueno y el malo, jerarquizando la sociedad y creando ejes de opresión que atraviesan las situaciones vitales de animales humanos y no humanos. La intervención social se ha visto afectada e influenciada por la mirada capitalista, etnocéntrica, patriarcal, especista, capacitista y racista del mundo en el que vivimos. El objetivo del artículo es focalizar la atención en la importancia de la interseccionalidad en el trabajo social, a través del análisis de la relación entre el sistema de dominación machista-patriarcal y el especista. Por eso se realiza una revisión bibliográfica de diferentes autoras feministas y antiespecistas como Melanie Joy y Carol J. Adams, y autoras que han trabajado la interseccionalidad como Gabriela Pombo y Kimberlé Crenshaw.

Palabras claves: machismo, especismo, interseccionalidad, intervención.

Binary ontology and the construction of different dichotomous categories have created a division between the privileged and the oppressed, the good and the bad, hierarchising society and creating axes of oppression that cross lives of both human and non-human animals. Social intervention has been affected and influenced by the capitalist, ethnocentric, patriarchal, patriarchal, speciesist, ableist and racist view of the world we live in. The aim of this article is to focus attention on the importance of intersectionality in the field of Social Work, through the analysis of the relationship between the sexist-patriarchal and speciesist systems of domination. For this reason, it's carried out a bibliographical review of different feminist and anti-speciesist authors such as Melanie Joy and Carol J. Adams, and authors who have worked on intersectionality such as Gabriela Pombo and Kimberlé Crenshaw.

Keywords: sexism, speciesism, intersectionality, intervention.

¹ Universitat Rovira i Virgili. Correu: covadonga97@gmail.com

1. Introducció

Són molts els arguments que s'han utilitzat a favor de la interseccionalitat, i la intervenció social tenint en compte aquesta. A més, l'augment de la complexitat en els fenòmens socials resultant dels processos de modernització i globalització han creat nous mecanismes d'exclusió i opressió, els quals s'han vist afectats alhora per les intervencions socials específiques, és a dir monofocals. Però, les opressions són múltiples i no van per lliure, sinó que es troben interconnectades, fet que crea la necessitat d'intervenir de manera integral, tenint en compte aquesta multiplicitat.

En aquest article dirigim l'atenció a la interseccionalitat al treball social mitjançant l'anàlisi de la relació entre el sistema de dominació masclista i heteropatriarcal i el sistema especista, per mostrar que l'origen d'aquestes opressions té la mateixa arrel i origen, i a partir d'aquí, considerar la interseccionalitat en la intervenció social per tenir en compte tots els eixos d'opressió que travessen les persones en les actuacions que es fan a serveis socials, ja que és important situar-nos i saber en quina posició se situen les persones ateses per poder intervenir de manera més eficient i adequada, atenent les situacions vitals de les persones usuàries.

En primer lloc i abans de centrar-nos en el contingut de l'article, trobem la metodologia, a través de la qual s'ha realitzat aquest, és a dir, el procés que s'ha seguit i la metodologia utilitzada, la revisió bibliogràfica.

L'estructuració de l'article està dividida en tres punts principals, el primer tracta sobre els eixos d'opressió, d'una banda, el masclisme i el sistema heteropatriarcal i d'altra l'especisme. Fem referència al masclisme juntament amb l'heteropatriarcat, ja que no es poden tractar de manera separada, són interdependents un de l'altre. Hem volgut elaborar l'anàlisi sobre aquests dos eixos d'opressió per estendre la mirada més enllà dels humans, entenent els animals no humans com a subjectes polítics, per tal de parar esment i trencar amb la dualitat humà/animal com a éssers separats, i a partir d'aquí, apropiant-nos de l'animalitat per crear noves maneres d'interaccionar entre humans i animals, i també entre humans, portant aquestes interaccions a la intervenció social.

Al parlar del masclisme, fem referència al concepte de gènere, entenent aquest com "les diferències socials (per oposició a les biològiques) entre homes i dones, que han sigut apreses, canvien amb el temps i presenten grans variacions tant entre diverses cultures com dins d'una mateixa cultura" (European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion, 1998, 32). La concepció del gènere, tot i la seva constant evolució, sempre ha anat lligat del concepte sexe, per això destaquem que l'ús que se'n fa del terme en l'article serà referint a la definició del gènere com una construcció social, que va canviant depenent dels contextos, basant-se en la diferenciació, i amb aquesta, la subordinació de la dona.

Respecte a *Punts en comú entre les violències especistes i patriarcals*, tractem la construcció de l'alteritat a partir de les categories dicotòmiques humà/animal i home/dona, per veure l'origen i els llocs de trobada entre les dues opressions. D'altra banda, abordem la idea de masculinitat hegemònica com a punt principal d'opressió en els dos sistemes de dominació ja

esmentats. En referència a *La necessitat d'un Treball Social interseccional* considerem la importància de la interseccionalitat, tenint en compte l'origen d'aquesta i la rellevància dins el treball social.

Finalment, s'exposen les conclusions extretes un cop finalitzada la revisió bibliogràfica i la reflexió dels diferents punts tractats.

2. Metodologia

Hem realitzat aquest article utilitzant la tècnica de revisió bibliogràfica, la qual es basa en la recerca i la recopilació d'informació de diferents fonts, per poder comparar postures i establir relacions i així sintetitzar les idees més rellevants en les que ens centrarem.

En aquest cas, creiem adient fer servir aquesta tècnica, ja que com es tracta d'una recerca on ens basem en altres investigacions portades a cap per autores ecofeministes, antiespecistes i interseccionals, per poder posar el focus en la importància de la interseccionalitat al treball social, creiem que és important nodrir-se de les aportacions ja realitzades sobre els sistemes d'opressió i com es relacionen entre ells, a més de la teoria de la interseccionalitat i la posada en pràctica d'aquesta en les intervencions socials.

Aquesta recerca, els punts treballats i el resultat final de l'article científic s'han vist influenciats pel lloc on ens trobem, és a dir, per la mirada amb què s'ha dut a terme l'article, entenent que ens trobem en un lloc i moment concret, i que aquest context impacta i condiona la nostra veu i mirada, llavors parlem des d'un coneixement situat².

Pel que fa a la revisió bibliogràfica s'ha portat a terme la recerca a través de diferents bases de dades electròniques com ara Scopus, Google Acadèmic, Dialnet, Web of Science i SciELO, a més de la biblioteca de la universitat. Hem basat la investigació en autores feministes antiespecistes com ara Carol J. Adams, Laura Fernández Aguilera, Anahí G. González, Melanie Joy, autores de la teoria interseccional com K. Crenshaw, P. Hill Collins, Patricia Mattos, Gabriela Pombo, entre d'altres.

Respecte a la realització de l'article, i a causa de la recerca d'informació entorn dels diferents sistemes d'opressió, ens ha resultat complex sintetitzar aquesta i extreure el més rellevant. A més, la complexitat també l'hem trobat a l'hora de desfer-nos d'idees intrínseques referents a la superioritat dels humans per sobre de la resta d'espècies, ja que, a l'hora de lligar la relació entre els sistemes d'opressió amb la pràctica del treball social, hem de tenir en compte que com l'especisme fa referència als animals no humans, i aquests no són subjectes d'intervencions socials, ha resultat difícil enllaçar els dos sistemes d'opressió amb la pràctica professional.

² “Els coneixements situats són encarnacions i visions en què la posició des d'on es “mira” defineix les possibilitats de lectura i acció” (Montenegro Martínez & Pujol i Tarrés, 2003, 303).

3. Marc teòric

A continuació s'exposen els tres punts principals de l'article. Primerament, hem volgut profunditzar sobre els conceptes més destacables amb relació als eixos d'opressió escollits. Seguidament, veiem la comparació i els aspectes en comú entre els sistemes d'opressió masclista i especista, abordant els orígens i la relació entre aquests, així com la idea de masculinitat hegemònica com a font de control dels cossos. Finalment, hem inclòs la perspectiva interseccional en les intervencions socials, a través del vincle entre sistemes de dominació analitzat anteriorment.

3.1 Eixos d'opressió

Els eixos d'opressió en què ens centrem són, d'una banda, el sistema d'opressió especista i d'altra el masclisme juntament amb el sistema heteropatriarcal. Aquests dos -igual que la resta de sistemes de dominació que configuren la societat, com ara el racisme o el capacitisme- no poden entendre's per separat, ja que totes les opressions es troben connectades entre si, igual que els sistemes de dominació i violència (Fernández Aguilera, 2019).

3.1.1 Masclisme i sistema heteropatriarcal

En primer lloc, i abans de situar-nos amb el concepte de gènere, hem de centrar-nos en la definició de sexe, segons el diccionari, el sexe és el "Conjunt de les peculiaritats bioquímiques, fisiològiques i orgàniques que divideixen els individus d'una espècie en mascles i femelles i fan possible entre ells, mitjançant els adequats processos de conjugació o fecundació, una periòdica modificació de la informació genètica" (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, n.d.).

Tot i això, segons Paul B. Preciado (2011) el sexe també s'entén com:

Òrgan i pràctica, no és ni un lloc biològic precís ni una pulsio natural. El sexe és una tecnologia de dominació heterosocial que redueix el cos a zones erògenes en funció d'una distribució asimètrica del poder entre els gèneres (femení/ masculí), fent coincidir certs afectes amb determinats òrgans, certes sensacions amb determinades reaccions anatòmiques (Preciado, 2011, 17).

Durant molt de temps s'ha utilitzat el terme sexe per distingir i dividir a la població en funció dels seus genitals, ja que s'utilitzava aquest concepte com a sinònim d'aquests. Per tant, el sexe s'assignava amb el naixement i iniciava la socialització³ diferencial⁴ i a l'assignació del gènere (Fundación Juan Vives Suriá, 2010).

³ La socialització es pot entendre com: "el procés pel qual les persones aprenen i fan seves les pautes de comportament social del seu medi sociocultural" (Bosch Fiol et al., 2006, 51).

⁴ A partir de la socialització diferencial, les persones creen les seves identitats de gènere, formades per la manera de pensar, sentir i expressar-se, a banda d'adquirir també diferents comportaments, actituds, normes i regles d'acord a la diferenciació entre homes i dones sobre lo masculí i lo femení (Fundación Juan Vives Suriá, 2010, 43).

Quant al gènere, i, respecte a la primera entrada del diccionari es defineix com el “grup natural d’èssers que s’assemblen per certs caràcters essencials” (Diccionari de l’Institut d’Estudis Catalans, n.d.). Tot i això, les noves definicions d’aquest terme, solen fer referència al conjunt de pràctiques, creences, representacions i prescripcions socials que hi ha en els diferents grups humans com a resultat de les diferències anatòmiques entre homes i dones (Lamas, 2000). Per tant, aquest concepte atribueix característiques exclusives als dos sexes pel que fa a tot el relacionat amb la moral, el social, el religiós, la divisió del treball, l’exercici de poder i la quotidianitat, entre d’altres (Lamas, 2000).

Doncs, podríem dir que el gènere és un element constitutiu de les relacions socials, el qual es basa en la diferenciació a través dels sexes (Scott, 1990) i a través del qual la dona ha sigut històricament subordinada (Moser, 1995). El conjunt de normes i comportaments dictats tant per la societat com la cultura, pel que fa als comportaments considerats femenins o masculins, són els coneguts com a rols de gènere (Lamas, 1996, 4), i el sistema de creences compartides sobre les característiques de masculinitat i feminitat al voltant dels grups “d’homes” i de “dones” són els estereotips de gènere (Barberá Heredia, 2004, 79).

A més a més, si parlem de gènere, també parlem del *sistema sexe/ gènere* (Rubin, 1975), a través del qual “es va desvelar com a les societats estableixen convencions per les quals transformen la sexualitat biològica en productes de l’activitat humana” (Martínez Benlloch & Bonilla Campos, 2000, 10). A més, cal destacar que aquest sistema ha creat una societat asimètrica, assignant diferents rols per cada un dels gèneres, atribuint amb això interessos, valors, comportaments, actituds, capacitats i trets de la personalitat diferents que han provocat l’establiment d’una societat desigual pel que fa a les dones enfront dels homes.

És a dir, un fet biològic (el morfisme anatòmic) s’estructura en un fenomen social i la influència de certes elaboracions ideològiques de la cultura marcarà un ampli repertori comportamental i psíquic que, encara que no tingui relació amb les diferències morfològiques, reproduceix les societats en què s’estableixen distincions que associen sexe, classe o raça, amb trets socials, característiques psicològiques i posició social (Martínez Benlloch & Bonilla Campos, 2000, 79).

Les desigualtats entre homes i dones provenen del masclisme, tot i això, abans de parlar d’aquest, hem de fixar-nos en el concepte de discriminació, el qual és definit al diccionari com la “infravaloració d’un grup social que en fa un altre, amb el corresponent comportament de segregació” (Diccionari de l’Institut d’Estudis Catalans, n.d.). Per tant, el sexisme és la discriminació “dirigida a les persones en virtut de pertànyer a un determinat sexe biològic, en funció del qual s’assumeixen diferents característiques i conductes” (Garaigordobil & Aliri, 2011, 332), és a dir, crea generalitzacions en funció del gènere minimitzant les característiques individuals de les persones, justificant així el tractament diferencial cap a les dones/ homes en diversos sectors de la societat.

Com podem veure, el sexisme *-per se-* no perjudica específicament a un dels gèneres en concret, sinó que pot desfavorir tant als homes com a les dones. Tot i això, trobem el masclisme, un concepte que defineix la ideologia a través de la qual l’home és superior a la

dona. Aquest es pot definir com “actitud basada en l’atribució de superioritat a l’home sobre la dona” (Diccionari de l’Institut d’Estudis Catalans, n.d.).

La diferència entre el sexisme i el masclisme, és que el sexisme “abastaria qualsevol ideologia basada en l’associació de característiques cognitives, conductuals o de qualsevol altre tipus amb el sexe biològic” mentre que el masclisme seria un tipus de sexisme, ja que “fa referència específicament a una ideologia segons la qual l’home és superior a la dona” (Arteaga Barba et al., 2021, 47) i parla de la discriminació de les dones, únicament, per raons de gènere.

El masclisme provoca una jerarquització cultural i social de les característiques considerades com masculines en perjudici d’aquelles concebudes com femenines. Per tant, podríem dir que el masclisme implica una posició social de superioritat dels homes enfront de les dones, a més de la desvalorització de les capacitats de les dones i la discriminació d’aquestes en diferents àmbits com ara laboral, jurídic, social, econòmic, entre d’altres (Daros, 2014).

La ideologia masclista va de la mà amb el concepte de patriarcat, aquest és l’ordre social de poder que està basat en un sistema de dominació on la superioritat la tenen els homes, per tant, les dones i el considerat femení es troba inferioritzat (Lagarde, 1996, 52), és alhora:

... una estructura de relacions entre posicions jeràrquicament ordenades que tenen conseqüències en el nivell observable [...] és l’estructura inconscient que condueix als afectes i distribueix valors entre els personatges de l’escenari social [...] és al mateix temps norma i projecte d’autoreproducció i, com a tal, el seu pla emergeix d’un escrutini, d’una ‘escolta’ etnogràfica demorada i sensible a les relacions de poder i la seva, a vegades immensament subtil, expressió discursiva (Segato, 2003, 14).

Llavors aquest sistema de dominació passa a ser un element del qual formem part i condiciona la nostra vida com a individus (Gil Rodríguez & Lloret Ayter, 2007, 24).

L’heteropatriarcat es defineix, en primer lloc, pel binarisme de gènere, a través del qual s’assoleix l’única existència de dos gèneres -home i dona- i s’atribueix el sexe als genitals, i el gènere als rols i a les actituds culturals i socials; i en segon lloc, pel rebuig i la subordinació del considerat socialment femení per l’heteronormativitat, considerant “l’orientació heterosexual com obligatòria” i “com a la base de la dominació masculina” (Rich, 1980, 18), o també “com un règim polític que es basa en la submissió i l’apropiació de les dones” (Wittig, 2006, 15). En aquest sistema és protagonista la desigualtat de gènere, a causa de les jerarquies de subordinació de les dones, juntament amb les pràctiques discriminatòries que es troben en tots els àmbits de la vida i en diverses institucions de la societat (Incháustegui & Ugalde, 2004, 13).

Com a resposta a les opressions generades pel sistema de dominació heteropatriarcal, sorgeix el feminisme, el moviment social que s’oposa a la tradicional submissió de les dones als homes, mentre que promou la igualtat real en tots els àmbits de la vida, a més a més, està format per un conjunt de teories que han anat evolucionant amb el pas del temps i han servit de fonamentació d’aquesta lluita a favor de l’emancipació de les dones.

Si més no, el feminisme és alhora una ideologia i una teoria que pren consciència de la situació de les dones com a col·lectiu subordinat i lluita per a la seva alliberació. Es centra a acabar amb la subordinació, la desigualtat i l'opressió de les dones, per aconseguir la seva emancipació i amb això, la construcció d'una societat on no tinguin cabuda les discriminacions de gènere (Castells, 1996, 10), qüestionant les estructures de poder, per poder “desenvolupar una nova mirada, una nova concepció” (Lagarde, 1996, 199).

Amb el temps han sorgit diferents corrents de feminisme, depenent del context i dels interessos pels quals es lluitava, com ara el feminisme radical, l'anarcofeminisme, el transfeminisme, el feminisme decolonial o l'ecofeminisme, entre molts altres.

És important destacar el paper de l'ecofeminisme, ja que va sorgir de la intersecció entre el feminisme i l'ecologisme buscant fer front a la dominació que viuen les dones en la societat patriarcal i l'explotació de la natura. És a dir, des d'aquesta tipologia de feminisme es qüestiona el vincle en les opressions que pateixen les dones i la natura, on trobem als animals no humans. Les dues teories parteixen de la idea de l'Home com ser superior i amo de tot el seu entorn (Puleo, 2017).

3.1.2 Especisme

Abans de parlar de l'especisme, ens fixarem en les definicions que hi ha al diccionari d'animal “Ésser vivent dotat de sensibilitat i moviment voluntari” i “Animal, llevat de l'home” (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans., n.d.), i, en les que hi ha d'home⁵ “Animal mamífer amb mans a les extremitats toràciques i peus a les extremitats abdominals perfectament diferenciats, que es distingeix sobretot de tots els altres animals per l'extraordinari desenvolupament mental i perquè és l'únic animal que té la facultat de parlar” (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans., n.d.).

En la definició de l'home, veiem que es fa referència a aquest com un animal mamífer racional, tot i que es diferencia amb l'animal a través de la facultat de parlar. A més en la definició d'animal, també veiem com es realitza una diferenciació amb l'home a la segona entrada del diccionari, la qual es basa en característiques mentals o de comunicació, en referir-se a la parla.

La frontera que s'aixeca entre animals humans i animals no humans és la base sobre la qual es justifiquen altres delimitacions normatives entre allò que és respectable i allò que és indiferent, entre certes obligacions i la seva absència o entre el que es permet i el que es sanciona (Cabezas, 2013, 3). A partir d'aquesta s'ha anat creant una jerarquia de consideració moral en referència a les diferents espècies, els animals no humans han sigut considerats inferiors.

⁵ Al diccionari trobem que la primera entrada d'home del diccionari és la que fa referència a l'animal mamífer, la segona entrada diu “Mascle de l'espècie humana, especialment quan ha arribat a l'edat adulta o viril” (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans., n.d.), en canvi, la primera entrada de la definició de dona no parla de l'animal mamífer, sinó que és “Femella de l'espècie humana, especialment quan ha arribat a l'edat de la pubertat, i més especialment quan ha assolit l'edat madura” (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, n.d.), per tant, veiem que l'home és la mesura i la referència al parlar de l'espècie humana, ja que, les dones es troben dins aquesta categoria, però no es fa referència a elles.

La discriminació per espècie o l'especisme va ser utilitzat per primer cop el 1970 pel psicòleg Richard Ryder, tot i que no va fer la definició d'aquest, va indicar que era una discriminació que establia una diferència entre la moral cap als humans i cap als animals. Uns anys més tard, el 1975 Peter Singer va definir l'especisme al seu llibre *Liberación Animal* com l'actitud favorable cap als interessos dels membres de la nostra espècie i en contra dels d'altres (Leyton, 2010). Altres autors com Oscar Horta el defineixen com “la discriminació de qui no pertanyen a una determinada espècie” (Horta, 2020, 170). Bob Torres argumenta que l'especisme no pot ser entès únicament com un prejudici cap a la resta d'animals, sinó que forma part de tota una maquinària econòmica, social i mental (Torres, 2014, 33).

L'especisme també construeix un sistema de dominació especista que s'estén en diferents àmbits (econòmic, polític, social, cultural i moral) i articula tota una sèrie d'ideologies, mirades i pràctiques violentes cap als animals no humans (Fernández, 2018, 67), a més, aquest forma part del sistema capitalista que s'organitza entorn de l'obtenció de la màxima plusvàlua o benefici econòmic a partir de l'ús objectificat dels cossos animals (Fernández, 2018, 68).

La psicòloga Romina Kachanoski (2013) explica el sistema de dominació especista a partir de la metàfora de l'arbre. Les arrels d'aquest serien l'antropocentrisme, el tronc seria l'especisme i, les branques, les flors i els fruits serien la violència especista (Kachanoski, 2013), aquesta és la més visible de tot el sistema d'opressió i es pot classificar amb: violència directa la qual se subdivideix en física (cos a cos), psicològica (trenca amb la integritat del subjecte) i espacial (restricció d'espai); indirecta formada per la demanda de violència a través d'intermediaris; col·lateral (generada pels hàbits humans que atempten contra les vides d'animals no humans, com ara la vida dels orangutans afectada per l'obtenció d'oli de palma); estructural, la que s'exerceix a gran escala; i la discursiva, que a partir d'un discurs justifica la desconsideració moral dels animals no humans (Kachanoski, 2013).

Aquest sistema de dominació funciona a través de l'ocultament, els discursos de veritat i la desconexió (Fernández, 2018, 71). En primer lloc, trobem la invisibilitat i l'ocultament físic dels llocs on es produeix la cria, la domesticació, l'explotació i l'assassinat massiu dels animals no humans, “els centres de reclusió sempre estan lluny, lluny de les mirades indiscretas” (Asamblea Antiespecista de Madrid, 2018, 49). *L'Asamblea Antiespecista de Madrid* va realitzar un estudi comparatiu entre les presons d'animals humans i no humans, on s'assenyalen moltes similituds:

Si mai has vist una presó, sabràs que són exactament com totes pensàvem que serien: murs alts, reixes, punts de control, videovigilància, finestres petites, més reixes... i una sensació molt miserable a l'ambient. Si alguna vegada has vist una granja (de les de veritat, no les dels anuncis de la tele), sabràs que són molt semblants a les presons: naus grans, poca ventilació, tanques, reixes, filferro d'arç i cadenats... i una olor fastigosa, barreja d'excrements, insalubritat i amuntegament (Asamblea Antiespecista de Madrid, 2018, 42).

Aquesta invisibilitat manté una distància física entre els animals i els productes, que s'acaba convertint en una distància emocional, el fet de no veure el què passa, fa que s'acabi oblidant aquesta realitat (Asamblea Antiespecista de Madrid, 2018, 36).

En segon lloc, i respecte als discursos de veritat, Clare Palmer sosté que les relacions de poder no es poden establir i consolidar únicament sense la producció, l'acumulació, la circulació i el funcionament d'un discurs. Aquest és creat per les relacions de poder per definir “el que pot ser pensat i dit i que es manté no pensat i, per tant, no dit, dins del cos social” (Palmer, 2001, 343). Melanie Joy també fa referència a l'ús del llenguatge⁶ per allunyar la consideració moral dels animals no humans del debat social “qui defineix el problema controla el debat” (Joy, 2013, 53). A més Joy també assenyala que la justificació entorn de l'ús d'animals, prové per les tres “N”: menjar carn és normal, natural i necessari. Les tres “N” han servit per justificar tota mena de sistemes d'explotació, ja que ens oculten les discrepàncies entre les nostres creences i les nostres conductes (Joy, 2013).

En tercer i últim lloc, el sistema de dominació també utilitza la desconexió per crear divisions antinaturals entre nosaltres mateixes i el món natural (Jones, 2007). Això també és causat per la dissonància cognitiva, una teoria de Leon Festinger a través de la qual, les persones intenten eliminar o reduir qualsevol dissonància aversiva entre les seves cognicions, és a dir, quan hi ha dues o més cognicions inconsistentes entre l'una i l'altra es crea una situació de tensió en l'individu, la qual tracta d'eliminar (Wilson & Keil, 2002, 424). A través de la desconexió entre els esdeveniments i els processos, al menjar carn no es reflexiona sobre l'animal que hi ha darrere, ni com era aquest, ni els seus interessos ni com va ser la seva vida i la seva mort.

A més, també entra en joc el concepte d'anestèsia emocional “el procés psicològic pel qual ens desconnectem mentalment i emocionalment de la nostra experiència” (Joy, 2013, 25). D'aquesta manera les persones inevitablement veuen els seus pensaments distorsionats i això els permet actuar en contra dels valors fonamentals, com ara l'empatia cap a la natura i la resta d'espècies animals.

Semblant al que diu Melanie Joy, també trobem la teoria del referent absent de Carol J. Adams (2016), la qual consisteix en l'absència de l'individu⁷ com referents del producte de consum final, és a dir a través de la cosificació, fragmentació i el consum, els cossos queden reduïts a un simple producte (Adams, 2016). A través d'aquests processos veiem que les persones han desconnectat dels animals que hi ha darrere els seus plats, la roba o els productes d'higiene testats en animals, entre d'altres.

D'altra banda, i com a oposició de l'especisme, sorgeix l'antiespecisme, l'oposició a la discriminació especista, basada en la principal idea que el fet de sentir, patir i gaudir sigui rellevant per considerar qui mereix consideració i respecte (Vázquez & Valencia, 2016, 150).

⁶ Exemples que trobem són “en lloc de «tallar el bec d'un pollastre» havien de «condicionar-lo», perquè el procés semblés més un tractament de bellesa que no pas una desfiguració. El «matancer de suport» (el treballador responsable de matar les aus que encara són vives després de passar pel matancer automàtic) havia de passar a anomenar-se «operador de ganivet» i el terme «exanguinació» havia de substituir «dessagnar-se fins a morir» (Joy, 2013, 53).

⁷ Fa referència a dones i animals no humans.

“L’antiespecisme és la negació de la superioritat d’una espècie respecte a una altra, el qual manté la idea d’igualtat absoluta entre totes les espècies” (Publicación transfeminista por la Liberación Animal, 2015, 3).

Per tant, el podem entendre com una postura de respecte cap als individus de totes les espècies. Tot i això, sol anar dirigit cap a l’erradicació de tota discriminació per part dels animals humans cap als animals no humans, en tots els àmbits on aquests són explotats.

3.2 Punts en comú entre les violències especistes i patriarcals

La violència contra les dones i la violència contra els animals es troben vinculades profundament a causa de la infravalorització respecte dels homes i els éssers humans, respectivament, per tant, el sistema de dominació legitima aquestes opressions (Velasco Sesma, 2017, 153).

3.2.1 Humà/animal i home/dona binarisme i construcció de l’alteritat

El món és com una línia recta cap al progrés, la modernitat, el desenvolupament i la raó, això és resultat de la proposta del món totalitzadora i globalitzadora neoliberal, la qual deixa fora moltes maneres d’habitar i construir el món (Fernández, 2018, 21). Aquest, es basa en una ontologia binària⁸ -dualista⁹- que construeix unes categories dicotòmiques (humà/animal, home/dona, Occident/Orient, raó/emoció, cultura/natura...) que structuren el món, els sistemes de poder i la jerarquització dels cossos, carregant tot el poder a una de les parts d’aquestes dualitats, els humans, els homes, Occident, la racionalitat i la cultura. “L’ontologia binària construeix Un-món partint de categories dicotòmiques, una queda privilegiada sobre l’altre, sense entendre l’escala de grisos en un plantejament blanc/ negre” (Fernández, 2018, 21).

L’altra part d’aquestes divisions seria el que formaria part de l’alteritat, és a dir “estat o qualitat de ser altre” (Diccionari de l’institut d’Estudis Catalans, n.d.). Aquesta, ha quedat

⁸ Fem referència al concepte d’ontologia binària que exposa l’antropòloga Segato: “mentre en la dualitat la relació és de complementarietat, la relació binària és suplementar, un terme suplementa -i no complementa- l’altre. Quan un d’aquests termes torna universal, és a dir, de representativitat general, el que era jerarquia es transforma en abisme i el segon terme es torna resta: això és l’estructura binària, diferent de la dual” (Segato, 2015, 89).

⁹ “Anomenarem una “ontologia dualista” (que separa el que és humà i allò no humà, naturalesa i cultura, individu i comunitat, "nosaltres" i "ells", ment i cos, el que és secular i el que és sagrat, raó i emoció, etcètera), aquesta modernitat s’ha atribuït el dret de ser el Món (civilitzat, lliure, racional) a costa d’altres mons existents o possibles. En el transcurs històric, aquest projecte de consolidar-se com a Un-Món –que avui arriba a la seva màxima expressió amb l’anomenada globalització neoliberal de tall capitalista, individualista i seguint una certa racionalitat– ha comportat l’erosió sistemàtica de la base ontològica -territorial de molts altres grups socials, particularment aquells on prevalen concepcions del món no dualistes, és a dir, no basades en les separacions ja indicades (Escobar, 2015, 93). Aquesta ontologia dualista també s’ha vist influenciada per tots els mites que s’han creat al voltant dels animals no humans per permetre i justificar la seva explotació i mort. Cal destacar les idees de *vaca lechera* i *gallina ponedora*, a través de les quals es normalitza i es justifica el consum de llet i ous, entre molts altres aliments, com si aquests animals naturalment ens cedissin aquests productes pel nostre consum. S’ha eliminat del pensament que les vaques han d’estar embarassades i tenir cries per tenir llet, igual que la resta de mamífers. Respecte a les gallines, han patit diferents modificacions genètiques per pondre un ou cada dia, quan originàriament ponien aproximadament 20 ous cada any (Cornella, 2019).

històricament desplaçada a causa dels sistemes d'opressió eurocèntrics, colonials, racistes, androcèntrics¹⁰, antropocèntrics¹¹, especistes, capacitistes¹² i cisheteropatriarcal¹³.

El que diferencia animals humans de no humans, homes de dones, persones cis¹⁴ de persones trans i intersex, heterossexuals de persones no heterossexuals, persones blanques de persones racialitzades, o persones amb un cos funcional¹⁵ de les persones amb diversitat funcional és, més enllà de diverses característiques de les nostres corporalitats, el lloc d'opressió que habiten aquests segons conjunts de persones (Fernández, 2018, 30).

Hegel, va ser el primer a introduir la idea de l'Altre com a part de l'autoconeixement en la paràbola de la dialèctica de l'amo i l'esclau (Kojève, 2006), però no va ser fins a l'arribada de Simone de Beauvoir quan es va introduir el terme en els estudis de gènere. Aquesta va descriure que en les relacions entre homes i dones, aquestes es troben relegades a la posició de l'Altre (Beauvoir, 2013).

El modern sistema basat en el sexe i el gènere no podria funcionar si no tendís a interpretar la diferència entre el sexe i el gènere com una diferència entre el Jo i l'Altre [...] convertir al sexe oposat en un objecte sexual es considera una cosa normal i una de les formes paradigmàtiques d'interpretar-se per l'Altre o, de forma més general, pels altres (Warner, 1999, 205).

Aquells considerats com els Altres, han sigut subordinats a categories per tal de demostrar que les seves qualitats estaven per sota d'aquelles considerades com "normals" (Fandiño Barros, 2014). Aquestes dicotomies humà/no humà i mascle/femella van ser introduïdes a Amèrica amb la colonització:

La distinció sexual moderna/capitalista/colonial no és biològica sinó política¹⁶. La distinció "biològica" entre mascle i femella que va introduir la modernitat a través del desenvolupament de la ciència depèn de la dicotomia de gènere. És una distinció política, axial que, en usar la distinció com a "natural" i "biològica", és en si mateixa un amagar les contradiccions del sistema de gènere modern colonial capitalista. Escindir lògicament la distinció home-dona de la distinció entre mascle i femella permet pensar els animals i els éssers subhumans com a sexualitzats dimòrficament. Ja que concebre, percebre, classificar alguna cosa com a natural és entendre-ho com a instrument, la seva explotació i reducció es pensen justificades per la seva condició

¹⁰ Pertanyent a l'androcentrisme: "Visió del món i de la cultura centrada en el punt de vista masculí" (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, n.d.).

¹¹ Connex a l'antropocentrisme: "Doctrina que considera l'home com el centre de l'univers" (Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, n.d.).

¹² Del capacitisme, és a dir la discriminació per discapacitat (Otaola Barranquero & Huete García, 2019).

¹³ "Sistema sociopolític subjectat per la supremacia del gènere masculí, l'heterossexualitat com a norma i la cisnorma sobre la resta de sexes, gèneres i identitats" (Arévalo, 2020).

¹⁴ Persona el gènere de la qual coincideix amb l'assignat al naixement.

¹⁵ Al parlar de "cos funcional" ho fem des de la situació d'un sistema capitalista que "avalua i jerarquitzava els cossos d'acord a la seva "productivitat" i que exclou aquells cossos que s'escapen dels paràmetres de funcionalitat a aquest sistema i les lògiques d'estructuració sociocultural, econòmica i espacial" (Fernández, 2018, 30).

¹⁶ És política ja que des del sistema capitalista i colonial hi ha interessos en la manera d'identificar-se i de relacionar-se de les persones, establint distincions i jerarquitzacions depenent del gènere a què es pertany.

"natural." És a dir, la distinció entre humà civilitzat i naturalesa és una altra distinció colonial fonamental (Lugones, 2012, 131).

D'altra banda, i pel que fa a les relacions de les persones amb l'alteritat, trobem tres eixos: el primer eix axiològic de judici de valor que ubica a l'altre com igual o inferior a nosaltres, el segon eix praxeològic que determina l'allunyament o apropament en la mateixa relació amb l'altre i el tercer eix epistèmic en relació amb el meu coneixement o la meva ignorància de l'altre (Tzvetan, 1998). Això dona lloc a la construcció -per part del grup poderós- de l'altre. Beauvoir assenyala que "la Humanitat és mascle, i l'home defineix a la dona no en si mateixa, sinó amb relació a ell. [...] Ell és el subjecte, ell és el que és absolut; ella és l'Altre" (Beauvoir, 2013, 18).

Si ens fixem en les definicions de la paraula "humà" trobem: "Dit d'un ésser: que té natura d'home; pertanyent o relatiu a l'home; propi de l'home" (Real Academia Española, n.d.). Com podem veure les dones estan totalment invisibilitzades en aquestes definicions, a banda de no contemplar altres espectres d'identitat de gènere, per tant ens topem davant una definició opressora pel que fa a totes les realitats que no formen part de l'esquema hetero-viril-carnívor-blanc-occidental i també per la resta de la comunitat viva (Gabriela González & Ávila Gaitán, 2015, 43). La humanitat és una figura moderna i té un rostre genèric i una forma universal, el rostre ha sigut el de l'home (Haraway, 1992, 86).

És propi de la modernitat pensar l'Home, o sigui instituir el conjunt de significacions imaginàries del que és humà, [...] considerant la Raó com allò universal [...] i l'Home com a mesura de totes les coses, [...] però on totes les coses continua estant ell, només ell; no té una altra mesura que ell mateix (Fernández, 1993, 35).

Hi ha una relació directa entre la lògica de la dominació i la jerarquia de natura/ cultura, a més el vincle de les dones amb la natura és un punt fort per entendre com moltes característiques assignades a les dones (podem destacar la funció reproductora) han fet que aquestes quedin subordinades i relegades a l'àmbit privat, domèstic i familiar. En trobar-se més properes a la natura, també són més pròximes als animals, als quals també se'ls assignen característiques com l'emoció i la irracionalitat, igual que a les dones (Benet, 2015, 59). Totes les societats patriarcals han oprimint i desvaloritzat a les dones en nom de la seva -suposada- proximitat amb la natura (Ortner, 2006).

La racionalitat i la intel·ligència solen ser els principals arguments per justificar les opressions especistes, racistes, capacitistes, ja que l'animalització ha sigut -i és- un mecanisme d'opressió i subordinació dels grups oprimits (Fernández Aguilera, 2019, 24). A més, el concepte d'humà com a ésser racional exclou a les persones amb discapacitats, Mary Fantaske qüestiona la legitimitat d'exercir violència sobretot el que se surt de la concepció d'humans com a éssers racionals com ara els animals no humans, les persones no normatives, les persones amb diversitat funcional... (Mary Fantaske, 2015).

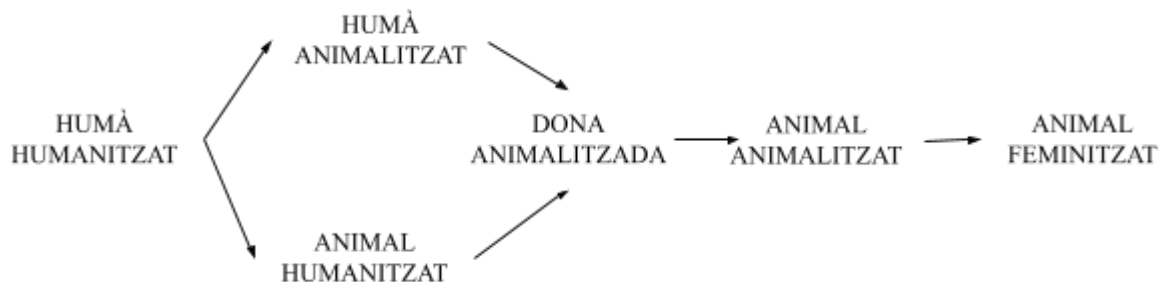
La idea que un ésser humà és racional, que una persona humana és racional, dona lloc a una discriminació contra els que no són considerats racionals. I aquesta és la clau, no importa si ets una persona racional o no, el que importa és com ets percebut.

Llavors, les dones són percebudes com menys racionals que els homes, [...] són vistes com menys que humanes, menys que una persona. [...] En conclusió, les persones amb discapacitats i les persones no humanes -així com altres persones marginalitzades [...] - no són considerades com a posseïdores de l'apreciat tret de la racionalitat. I, per tant, no troben les qualificacions d'una veritable persona humana, i perden la seva personalitat (Mary Fantaske, 2015).

La visió de l'Home com l'Humà fa que tot el no considerat Home apareix com l'alteritat, el complement, és a dir allò considerat històricament com una anomalia a la qual es pot explotar, discriminar o exterminar, per tant, podríem dir que quan s'estableix la diferència s'instaura la desigualtat (Fernández, 2010, 202).

La construcció de la diferenciació humà/animal té com a paral·lelisme les categories home/dona que responen al binarisme de gènere, una eina històrica de dominació del sistema cisheteropatriarcal que classifica violentament a les persones segons aquestes dues categories, deixant fora la resta d'identitats de gènere (Fernández, 2018, 30). Més enllà de la divisió humà/animal, Wolfe proposa pensar en termes més complexes que aquest dualisme i per tant, identifica quatre termes: l'humà humanitzat, l'humà animalitzat, l'animal humanitzat i l'animal animalitzat (Wolfe, 2003, 101).

Carol Adams explica aquests conceptes a través d'un esquema:

Font: Elaboració pròpia a través del llibre *Política sexual de la carne* de Carol J. Adams.

L'humà humanitzat a Occident ha sigut l'home blanc, amb dret a vot i amo de propietats (Adams, 2017, 90), en canvi, els humans animalitzats¹⁷ han sigut sempre les corporalitats subalternes i el que entenem per alteritat. D'altra banda, els animals humanitzats serien aquells denominats “mascotes”¹⁸ i els animals animalitzats són aquells animals de les granges, els zos, els circs, és a dir els que són explotats pel benefici humà, ja sigui amb l'alimentació, l'entreteniment, la vestimenta, el transport, entre altres (Adams, 2017).

En relació amb els conceptes de dona animalitzada i animal feminitzat, podem veure la relació entre el tracte que reben les dones per part d'actituds especistes (Adams, 2017, 91),

¹⁷ “L'assignació del rol d'humans animalitzats a certs individus sol estar influenciada per la raça, el sexe, la (dis)capacitat, l'orientació sexual i la classe” (Adams, 2017, 90).

¹⁸ Referent al terme “mascota” no veiem bé l'ús que se li dona a aquest, ja que és un terme a través del qual es veu als animals amb un sentiment de pertinença i propietat, el qual afecta en el tracte que aquests reben i en la manera en què ens relacionem amb ells. El fet de denominar-los com a mascotes, fa que ens veiem a nosaltres mateixos com els amos, creant així una relació de possessió.

com ara a través del llenguatge amb l'ús d'adjectius com “vaca”, “víbora” “gossa” “porca” amb el que es fa referència al cos o al comportament de les dones de manera perjudicial, masclista, especista, i en alguns casos gordofòbica¹⁹ (Fernández, 2018, 70).

En referència al concepte de dona animalitzada, m'agradaria destacar el tracte que reben les dones migrades per part de les diferents institucions, a través de les quals molts cops no se les considera subjecte de drets i recauen en trajectòries de vulnerabilitat, acabant amb feines molt precàries com ara les treballadores del camp de Huelva²⁰ a més de l'explotació laboral i la violència sexual que pateixen. A més a més, si parlem de la feminització de la feina de cures i de la llar per part de dones migrades, també trobem situacions on aquestes treballen sense contracte, amb una intensitat horària que no correspon al sou rebut i l'incompliment de la legislació referent en l'establiment de les hores/dies de descans (Díaz Gorfinkiel & Martínez-Buján, 2018).

A més les espècies d'animals classificades com a femelles viuen sotmeses durant tota la seva vida, ja que són explotades per la producció de lactis i ous i forçades a un treball de reproducció (González, 2019, 60).

3.2.2 Masculinitat hegemònica, consum de cossos i control corporal

El concepte de masculinitat hegemònica, va ser plantejat per Robert Connell com la forma d'expressar el gènere masculí que legitima el patriarcat i garanteix la posició dominant dels homes i la subordinació de les dones (Connell, 1997, 39). Aquesta, es caracteritza pel control i poder sobre els cossos feminitzats i no heterosexuales, tot i això, aquest sotmetiment va més enllà dels animals humans, ja que una altra característica de la masculinitat hegemònica és la de la dominació i agressió sobre els cossos d'animals no humans (Adams, 2016), intentant mostrar així la supremacia i el poder, a més de reafirmar valors atribuïts històricament com la força, la brutalitat i la insensibilitat (Fernández Aguilera, 2019, 25). Així doncs, la masculinitat es construeix a partir de l'heterosexualitat i de la dominació especista, el poder sobre els cossos considerats vulnerables es converteix en una característica de la virilitat (Fernández, 2018, 126).

Referent al que entenem per cos, cal fer la distinció entre el cos i la carn, Plumwood situa el cos al costat de la cultura i el subjecte, en canvi, la carn la col·loca al mateix lloc que ocupen les dones, els animals i la natura (Plumwood, 1993). La carn és vista com una multiplicitat desestructurada pel seu aspecte inert i passiu, convertint-se així en un objecte intercanviable, d'altra banda, el cos és vist amb un caràcter actiu i animat (Balza Múgica, 2018, 31). Cal destacar que la carn s'ha utilitzat com una metàfora de dominació de les dones, sentir-se com un tros de carn s'ha vist com el fet de ser tractat com un objecte inert, quan aquest és o ha sigut un ésser viu (Adams, 2016, 149).

¹⁹ Pertanyent a la gordofòbia “l'odi, el rebuig i la violència que pateixen les persones grasses pel fet de ser-ho” (Instituto Canario de Igualdad, 2020, 20).

²⁰ Fem referència a les *temporeras* de les maduixes. Des de l'organització Women's Link Worldwide es va demanar a l'ONU que investigués la vulneració de drets humans que patien aquestes dones (Lertxundi, 2020).

L'estructura patriarcal de dominació especista és anomenada -per Jacques Derrida- *carnofalocentrismo*, la qual estableix una frontera entre els animals humans i els animals no humans (Derrida, 2008), creant així un esquema vertical de dominació on els homes es trobarien a dalt oprimint a la resta (Balza Múgica, 2018, 34).

En referència al consum de carn ha estat directament relacionat amb la masculinitat dominant a les societats occidentals, mentre que les dones han sigut vistes -igual que els animals no humans- com a objectes²¹ de consum (González, 2019, 5). “És la virilitat concebuda en aquestes coordenades hegemòniques la que es construeix, a la cultura occidental, com estretament lligada al control dels cossos dels altres animals, de les dones i d'altres cossos no normatius” (González, 2019, 5).

La interrelació que veiem entre la domesticació dels cossos feminitzats i la dels animals no humans s'empara sobre la idea que els cossos de l'alteritat²² són propietat del BBVAh²³, el subjecte blanc, burgès, baró, adult, amb una funcionalitat normativa i heterosexual²⁴ (Pérez Orozco, 2014, 39), això prové dels orígens²⁵ en comú del patriarcat i el pastoralisme (Zabonati, 2015). Podem definir la domesticació com el procés social, polític i simbòlic on emergeix la presumpta singularitat humana que distingeix entre natura i cultura, controlant els cossos i la reproducció, fet que és causa que les dones siguin relegades a la dimensió domèstica de la llar i la família mentre els animals queden subordinats per satisfer necessitats humanes (Zabonati, 2015, 192).

Referent a la construcció dels cossos subordinats, hem de destacar el procés de cosificació tant de les dones com dels animals, a través del qual passen a ser objectes en comptes de subjectes, arribant així a un procés de deshumanització i animalització. Aquest procés consta de tres components clau: la negació de l'autonomia, és a dir no atribuir capacitat d'elecció i autodeterminació; la inèrcia o negació de la capacitat d'agència; i la negació de la subjectivitat, negant la capacitat de sentir i de tenir experiències (Nussbaum, 1995).

El llenguatge també ha sigut -i és- una eina important i poderosa en aquest procés de cosificació. A més, a través de terminologia utilitzada per definir a femelles d'animals no humans s'intenta desposseir a les dones de característiques humanes, apropant-les així a la natura i als animals, per tant, trobem connexions simbòliques entre el llenguatge sexista i especista (Benet, 2015, 55).

Addicionalment, veiem que les idees que tenim sobre diferents conceptes també són causades pel llenguatge. Les persones són racionals i tenen sentiments, en canvi, els animals són irracionals i sense sentiments, a més de bruts, bojos, entre molts altres adjectius despectius,

²¹ Encara que sigui de manera simbòlica.

²² Formada per cossos no heterossexuals, femenins, d'animals no humans, racialitzats, amb diversitat funcional (Fernández Aguilera, 2019, 26).

²³ Terme utilitzat per María José Capellín al seminari de llançament de la campanya per una Llei Basca d'Atenció a la Dependència a Bilbao l'any 2005, organitzada per part de col·lectius de dones i sindicats.

²⁴ Amaia Pérez Orozco afegeix la *h*, d'heterossexual al seu llibre *Subversión feminista de la economía*.

²⁵ Els esdeveniments històrics que hi han conduït a la subordinació de les dones i dels animals són la caça, el sedentarisme, la ramaderia, la cria, la domesticació, la religió, l'empirisme i el mecanicisme científic (Gruen, 1993).

arribant a la situació on les persones són considerades subjectes²⁶ i els animals, objectes²⁷ (Murguía Cruz, 2019, 72), d'aquesta manera s'elimina la capacitat de *sintiencia*²⁸ dels animals.

A més, també podem veure com hi ha determinades paraules reservades únicament als animals humans, com per exemple la paraula “assassinat”, al parlar dels animals es faria referència a ells amb termes com “sacrificar” o “matar”, ja que sonaria excessiu afirmar que a la indústria ramadera assassinen animals. Inclús, en fer referència als cossos dels animals, tots es troben sota el concepte de “carn”, això facilita el procés de desindividualització dels animals no humans quan són convertits a objectes de consum (Murguía Cruz, 2019, 73). En remoure la seva individualitat, els animals no humans passen a ser reemplaçables i alhora passen a considerar-se com una categoria d'iguals, on no hi ha diferències entre ells, ja que manquen de valor i d'importància (Stibbe, 2001, 151).

Referent a la producció i capitalització dels cossos, m'agradaria destacar la idea de capital animal, la qual té en compte la producció, administració i circulació dels animals no humans en la societat capitalista (Shukin, 2009). La idea d'animal com capital suposa la naturalització d'aquest sotmetiment de la vida (González, 2016, 129).

3.3 La necessitat d'un treball social interseccional

El 1989 Kimberlé Crenshaw, una advocada afroamericana, va crear el concepte d'interseccionalitat per qüestionar la invisibilitat jurídica que afectava les dones negres treballadores dels EUA, ja que prèviament no es tenien en compte les desigualtats múltiples, el gènere, la classe i la raça, en aquest cas (Pombo, 2019, 151). Llavors, va aparèixer per part de l'activisme negre i com una crítica al feminisme blanc (Coll Planas & Solà Morales, 2019, 17). Més tard, Patricia Hill Collins va conceptualitzar com els diferents eixos d'opressió es trobaven entrelaçats, per tant, va destacar que hi ha interacció i interdependència entre les diferents opressions, arribant a la conclusió que les persones es poden trobar en diferents posicions, i, per això poden ser oprimides i opressoras al mateix temps (Hill Collins, 1999).

La interseccionalitat ens permet observar diferents opressions viscudes alhora, a través de les quals es creen relacions de poder, discriminacions, diferències i situacions de desigualtat entre les persones (Urdiales Correa & Lázaro Castellanos, 2021, 100). Crenshaw va distingir entre la interseccionalitat estructural, la política i la simbòlica. L'estructural serveix per analitzar la situació d'opressió a causa de la connexió entre diferents estructures d'exclusió social. En canvi, la política ens permet analitzar com els diferents sistemes de dominació són perpetuats a través dels drets i de la política. Pel que fa a la simbòlica, permet veure com es construeix culturalment la idea de subjectes desfavorits, a través de la cultura popular i el discurs públic (Crenshaw, 1991, 1245).

²⁶ “Subjecte de dret, *sintiente*, pensant, agent, amb una finalitat en si mateix” (Murguía Cruz, 2019, 72).

²⁷ “Eina, no *sintiente*, no pensant, pacient, com un mitjà i no com una finalitat” (Murguía Cruz, 2019, 72).

²⁸ La *sintiencia* és la capacitat de ser afectat de manera positiva o negativa, i la capacitat de tenir experiències (Ética Animal, n.d.).

Les opressions plurals són marques de subjecció que funcionen com un engranatge, és a dir, interaccionen entre si i oprimeixen en conjunt, per tant, tenen un caràcter indissoluble, fet que permet que no s'invisibilitzi les experiències de les persones, ja que la jerarquització entre categories com gènere o racialització, poden fragmentar als fenòmens socials de dominació (Lugones, 2008, 82). Per això, l'objectiu de les perspectives interseccionals és:

... reconèixer l'articulació d'aquestes estructures de poder, evitant tractar-les com a ahistòriques i preexistents, amb l'objectiu d'actualitzar constantment la pregunta pels mitjans i els processos de la seva articulació, i els efectes situats respecte a la materialització social de relacions, subjectivitats i experiències de privilegi, dominació, exclusió i inclusió (Troncoso Pérez et al., 2019, 5).

Llavors, la interseccionalitat no es pot entendre com la suma de múltiples opressions, sinó que, aquesta va més enllà, trobant interrelacions inseparables que fan que no es puguin categoritzar de manera estàtica ni separada, unes d'altres (Yuval-Davis, 2006). Aquesta, busca entendre la complexitat dels efectes resultants d'aquests eixos plurals de diferència econòmica, política, cultural, subjectiva i experiencial, arran de la seva interacció amb un context històric concret (Brah & Phoenix, 2004, 76). A més a més, estudia els organitzadors socials i estructurals -sexe, gènere, racialització, classe- no com un punt fix, sinó com qüestions construïdes històricament, situades en un context determinat i que s'interrelacionen entre si i amb l'experiència viscuda de les persones (Corpas Figueroa, 2020, 39).

Hi ha un consens respecte a les diferents categories socials -la classe social, el gènere i l'ètnia- que legitimen i perpetuen les desigualtats socials, així i tot, Gabriele Winker i Nina Degele²⁹ remarquen la importància d'afegir la categoria *cos*, ja que, a través d'aquest es determina l'accés al mercat laboral i a les diferents categories dintre d'aquest, creant noves maneres d'estratificació social (Mattos, 2011, 5).

El classisme designa relacions de dominació de classe basades en els volums de capital econòmic, cultural i social que es "materialitzen" a través de les diferències salarials, de prestigi i reconeixement social; el sexisme/heteronormativitat; el racisme -principal categoria d'estratificació relacionada a la flexibilització de l'accés al mercat de feina- exclou a persones amb valors no hegemònics, no occidentals, a immigrants, per exemple; i el *bodismus* que es classifica segons la capacitat de responsabilitat de cada individu respecte a la reproducció de la mateixa força de treball -queden exclosos els ancians, els malalts, els que tenen alguna discapacitat física, és a dir, els considerats menys productius-, mentre creix la mercantilització de la bellesa i la joventut (Mattos, 2011, 13).

Hankivsky (2014) sistematitza la perspectiva de la interseccionalitat sota set principis: les categories d'intersecció, així s'entén que les categories socials interactuen i es constitueixen entre si creant ubicacions socials que varien segons el context; l'anàlisi multinivell, és a dir, abordar els diversos nivells de la societat, el macro (institucions i polítiques nacionals), el

²⁹ Al seu llibre *Intersektionalität: Zur Analyse sozialer Ungleichheiten*.

meso (a escala provincial i regional) i el micro (en l'àmbit de la comunitat); el poder, entès com el procés que opera construint privilegis i dificultats entre grups i dintre d'aquests; la reflexivitat, que permet reconèixer la diversitat de perspectives i construir una autoconsciència crítica; el temps i l'espai, com a dimensions canviantes que condicionen la nostra posició social; el coneixement divers, permet incloure les perspectives i visions dels col·lectius exclosos en la producció de coneixement; la justícia social i l'equitat, buscant aquestes en el disseny dels sistemes socials per igualar els resultats de les polítiques públiques entre els grups més i menys afavorits; la resistència i la resiliència, a través de les quals es pot qüestionar, i, fins i tot interrompre el poder i les pràctiques opressives (Hankivsky, 2014).

Centrant l'atenció en el camp del Treball Social, la interseccionalitat és vista com una categoria teòrica i metodològica que s'utilitza en la construcció de diagnòstics socials i estratègies d'intervenció, ja que, pot aportar la identificació de discriminacions, violències i desigualtats múltiples de manera que les persones afectades no es vegin com a víctimes d'una sumatòria d'opressions. D'aquesta manera serveix com una eina fonamental a l'hora de construir un treball social crític i geopolíticament situat (Pombo, 2019, 151).

La complexitat de les situacions que es presenten en el camp d'actuació dels/de les treballadors/es socials ens mostra la multidimensionalitat d'explotació, desigualtat, opressió i lluita social a què es veuen sotmesos els subjectes amb qui es treballa. Les intervencions socials i l'execució de les polítiques públiques es troben sota la responsabilitat dels professionals, ja que a través d'aquests s'organitzen i es disposen les oportunitats i possibilitats (Kleba Lisboa & Lolatto, 2013, 411). Per tant, la visió dels professionals és clau, el fet d'incloure les diferents realitats i com aquestes s'entrecreuen i influeixen en les situacions vitals de les persones, ens permet comprendre que "les diferents expressions de la qüestió social també es veuen mediades per relacions de gènere, raça/ètnia e intergeneració entre altres" (Kleba Lisboa & Lolatto, 2013, 411).

Les demandes de la població es veuen afectades pel context històric, per l'estructura neoliberal, juntament amb l'heteropatriarcat, el racisme, la colonialitat, entre altres, ja que aquests no funcionen de manera separada, sinó que conjuntament (Jiménez, 2021, 3). Les intervencions socials depenen alhora de determinades condicions polítiques, històriques, econòmiques i ètiques (Moreno Camacho & Molina Valencia, 2018, 2) que condicionen les actuacions en sintonia del capitalisme i la mercantilització, a través de la qual es creu que moltes problemàtiques poden solucionar-se a través dels diners (Molleda Fernández, 2007, 145).

La pràctica professional es pot nodrir de la interseccionalitat, a través d'aquesta es pot assolir com els processos de construcció de l'hegemonia -que alhora subordinen a certes persones/col·lectius- creen percepcions socials estigmatitzadores que normalitzen la subordinació. Aquestes també es troben en les estructures, institucions i polítiques socials, per tant, aquesta perspectiva ens permet comprendre i analitzar com des del mateix sistema es sentència a determinats sectors de la població a situacions de vulnerabilitat i exclusió social.

Pel que fa als professionals del treball social, la perspectiva interseccional també els involucra, ja que, aquesta també contribueix a analitzar la posició social³⁰ d'aquests per poder renovar i aprofundir l'actuació professional. La pràctica del treball social es veu afectada per un constant conflicte intern, causat pels dilemes ètics amb què es topen en les intervencions socials. Per una banda, està el vessant del professional, i per l'altra, la visió més personal, la qual resulta complex que no influencii en les actuacions, d'igual manera també hi ha els prejudicis i estigmes dels diferents sectors de la població, els quals també impregnen la pràctica del treball social.

Respecte a les polítiques públiques -de les quals depenen majoritàriament les intervencions en Treball Social- percebem un context contradictori, mentre que, d'una banda, s'intenten orientar cap a l'eliminació de desigualtats i la promoció dels drets humans d'aquells sectors més vulnerables de la població, per l'altra banda topem amb molts obstacles pel que fa als drets de certs col·lectius històricament oprimits, com ara les dones, els migrants, les persones del col·lectiu LGBTIQ+, entre d'altres (Muñoz Arce et al., 2021, 3).

A més, per afrontar aquest context contradictori, s'ha de fer front a totes les violències i opressions, com que les arrels d'aquestes són les mateixes no es pot buscar només l'erradicació d'algunes, ja que, de la mateixa manera que busquem suprimir una -segurament- estarem perpetuant altres alhora.

Com comenta Asunción Herrera “fins que no tinguem present com ideal l'abolició del patiment de tots els éssers vius, no podem parlar de justícia” (Herrera Guevara, 2014, 169). Les opressions causades pels sistemes de violència especista i masclista tenen orígens comuns -igual que la resta de sistemes de dominació-, per tant, s'ha de buscar l'erradicació d'aquests, no podem construir un món no sexista, però racista, d'igual manera que no es pot concebre un món igualitari des de la perspectiva de gènere però basat en l'explotació dels animals no humans (Velasco Sesma, 2017, 151). La pràctica professional del treball social ha de lluitar per la justícia social buscant erradicar les desigualtats socials causades pels diferents sistemes d'opressió que ens travessen com a persones.

Totes les desigualtats socials estan lligades. Un canvi sistèmic integral només es produirà si som conscients d'aquestes connexions i treballem per acabar amb totes les desigualtats -no només les nostres preferides o les que afecten més directament la nostra part de l'univers-. Ningú està al marge; per les nostres accions o inaccions, per la nostra cura o la nostra indiferència, o formem part del problema o de la solució (Loyd Paige, 2010, 2).

³⁰ Al parlar de la posició social dels/de les treballadors/es socials, fem referència a la posició de treballadors assalariats i agents d'una lògica colonial en l'organització social (Pombo, 2019, 173).

4. Conclusions

L'exposat al llarg de l'article ens permet arribar a les següents conclusions.

Mitjançant la recerca ens hem adonat, que tot i haver-hi altres articles on es troben punts en comú entre el masclisme i l'especisme, no n'hi havia que estiguessin enfocats en la professió del treball social, a través de l'anàlisi dels sistemes d'opressió esmentats. Creiem que els motius d'això són que l'especisme com no fa referència als animals humans, s'entén com una opressió de segona, és a dir infravalorada.

Les persones han sigut el centre de les teories interseccionals, a través de les quals s'han qüestionat posicionaments privilegiats i situacions d'opressió que travessen als individus, perjudicant-los o beneficiant-los de forma conjunta. És a dir, tant els privilegis com les opressions no poden entendre's per separat unes d'altres, sinó que s'han de comprendre com una multiplicitat.

El treball social és un camp professional que pot -i deu- nodrir-se de la perspectiva interseccional. Aquesta col·loca als professionals en un posicionament teòric i ètic concret, a través del qual es poden dur a terme intervencions socials on es tinguin en compte les categories socials que ens classifiquen i ens privilegien o oprimeixen, com ara la classe social, el gènere, l'origen, l'edat, l'orientació sexual o l'espècie, entre altres. "L'eina analítica de la interseccionalitat implica identificar la matriu de dominació que estructura la problemàtica que se'ns presenta sabent que aquestes estructures actuen amb intersecció, aferrant-se a la pell" (Martínez Palacios, 2020, 385).

La interseccionalitat és una eina que serveix per analitzar i entendre com operen els mecanismes que creen i perpetuen les relacions de poder, per tant, des del treball social s'ha de tenir en compte per tractar de canviar les estructures de poder que es transformen en desigualtats socials. La presa de consciència d'aquestes pot causar en els professionals canvis a l'hora de realitzar la pràctica professional, tenint en compte la interseccionalitat, per intentar realitzar un treball social que no perpetui aquestes situacions de cronificació en l'exclusió social.

Respecte a l'experiència pròpia a atenció primària, la interseccionalitat no es té en compte en la majoria dels casos. Aquesta no sol estar contemplada a l'hora de dur a terme les intervencions socials ni els plans de treball adients als usuaris. Això fa que molts individus es trobin en situacions cronificades respecte a serveis socials, o bé que les intervencions no aconseguixin els objectius proposats, ja que no es consideren la multiplicitat d'opressions com un factor d'exclusió social.

Respecte a la perspectiva de futur del treball social, i per incorporar la perspectiva interseccional en aquest, es vol remarcar la importància de la formació -tant en l'àmbit universitari com en la pràctica professional- dels futurs professionals i dels que ja ho són per a que puguin incorporar aquesta visió en les intervencions socials.

5. Bibliografía

- Adams, C. J. (2016). *La política sexual de la carne: una teoría crítica feminista vegetariana*. Madrid: Ochodoscuatro Ediciones.
- Adams, C. J. (2017). Proteína feminizada: significado, representaciones e implicancias. In *Crítica y animalidad: Cuando el Otro aúlla* (pp. 72-97). Buenos Aires: Editorial Lationiamericana Especializada en Estudios Críticos Animales.
- Arévalo, A. (2020). *El devenir queer del cisheteropatriarcado* [Tecnologías de género y subjetividades a través de la construcción de un paradigma fuera de binomios]. Universidad Complutense de Madrid. Retrieved 1 30, 2022, from https://eprints.ucm.es/id/eprint/62784/1/TFG_AliciaArévalo_pliegos.pdf
- Arteaga Barba, M., López Escamilla, K. G., Monroy Sánchez, K., Pérez León, J. R., Guzmán Díaz, G., & Cisneros Herrera, J. (2021). Aproximación socio-histórica y psicoanalítica del machismo y sexismo. *Boletín Científico de la Escuela Superior Atotonilco de Tula*, 8(15), 45-50. <https://doi.org/10.29057/esat.v8i15.6305>
- Asamblea Antiespecista de Madrid. (2018). *En ese sitio maldito donde reina la tristeza Reflexiones sobre las cárceles de animales humanos y no-humanos*. Madrid: Ochodoscuatro ediciones. https://ochodoscuatroediciones.org/wp-content/uploads/2018/02/EESM_tripas_ENE_2018.pdf
- Balza Múgica, M. I. (2018). Una biopolítica feminista de la carne: la gestación subrogada como ejemplo de los vínculos de opresión entre las mujeres y los animales no humanos. *Asparkia: Investigación feminista*, (33), 27-44. <https://www.e-revistas.uji.es/index.php/asparkia/article/view/3273>
- Barberá Heredia, E. (2004). Perspectiva sociocognitiva: estereotipos y esquemas de género. *Psicología y Género*, 56-80.
- Beauvoir, S. d. (2013). *El segundo sexo* (J. García Puente, Trans.). México: Debolsillo.
- Benet, E. (2015). Feminismo y animalismo: dos luchas con mucho en común. In *Interrelaciones animales: los otros y los humanos* (pp. 51-67). Grupo de estudios de etnozooología Jornada “Interrelaciones animales: los otros y los humanos”. https://grupava.files.wordpress.com/2016/09/antropologia-de-la-vida-animal_color.pdf
- Bosch Fiol, E., Alzamora Mir, A., & Ferrer Pérez, A. V. (2006). *El laberinto patriarcal. Reflexiones teórico-prácticas sobre la violencia contra las mujeres*. Barcelona: Anthropos.
- Brah, A., & Phoenix, A. (2004). Ain't I A Woman? Revisiting Intersectionality. *Journal of International Women's Studies*, 5(3), 75-86. <https://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1543&context=jiws>
- Cabezas, M. (2013). Juicios morales y fronteras biológicas: más allá de la frontera razón / emoción. *Arbor*, 189(762), a052. <https://arbor.revistas.csic.es/index.php/arbor/article/view/1728/1850>
- Castells, C. (1996). *Perspectivas feministas en teoría política*. Barcelona/ Buenos Aires/ México: Paidós.

- Coll Planas, G., & Solà Morales, R. (2019). *Guia per incorporar la interseccionalitat a les polítiques locals*.
<https://igualtatsconnect.cat/wp-content/uploads/2019/06/Publicacion-Igualtats-Connec-tades.pdf>
- Connell, R. W. (1997). La organización social de la masculinidad. In *Masculinidad/es. Poder y crisis* (pp. 31-48). Chile: Ediciones de las mujeres nº24.
- Corpas Figueroa, J. N. (2020). Interseccionalidad y trabajo social: perspectiva para el análisis de la desigualdad y la intervención social. *ConCienciaSocial. Revista digital de Trabajo Social.*, 3(Nro. Especial 2), 37-54.
<https://revistas.unc.edu.ar/index.php/ConCienciaSocial/article/view/30275>
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299.
<https://www.jstor.org/stable/1229039>
- Daros, W. R. (2014). La mujer posmoderna y el machismo. *Franciscanum. Revista de las ciencias del espíritu*, LVI(162), 107-129.
<https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=343532033005>
- Derrida, J. (2008). *El animal que luego estoy si(gui)endo* (C. Rodríguez Marciel & C. d. Peretti, Trans.). Madrid: Editorial Trotta.
- Díaz Gorfinkiel, M., & Martínez-Buján, R. (2018). Mujeres migrantes y trabajos de cuidados: transformaciones del sector doméstico en España. *Panorama Social*, (27), 105-118.
https://www.funcas.es/wp-content/uploads/Migracion/Articulos/FUNCAS_PS/027art08.pdf
- Escobar, A. (2015). Desenvolv. Meio Ambiente, v. 35, p. 89-100, dez. 2015.89Territorios de diferencia: la ontología política de los “derechos al territorio”. 35, 89-100.
- European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. (1998). *100 palabras para la igualdad: Glosario de términos relativos a la igualdad entre mujeres y hombres*. Publications Office of the European Union. Retrieved February 13, 2022, from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7342d801-86cc-4f59-a71a-2ff7c0e04123/language-es/format-PDFA1B>
- Fandiño Barros, Y. (2014). La otredad y la discriminación de géneros. *Advocatus*, 11(23), 49-57.
- Fernández, A. M. (1993). *La mujer de la ilusión: pactos y contratos entre hombres y mujeres*. Buenos Aires: Paidós.
- Fernández, A. M. (2010). *Las diferencias desigualadas. Estrategias biopolíticas de dominio. En Las Lógicas sexuales: amor, política y violencias*. Buenos Aires: Nueva visión.
- Fernández, L. (2018). *Hacia mundos animales: una crítica al binarismo ontológico desde los cuerpos no humanos*. Madrid: Ochodoscuatro Ediciones.
https://ochodoscuatroediciones.org/wp-content/uploads/2018/05/HMMA_tripas_2018_0416.pdf
- Fernández Aguilera, L. (2019). Feminismos y liberación animal: alianzas para la justicia social e interespecie. *Tabula Rasa*, (32), 17-37.
<http://www.scielo.org.co/pdf/tara/n32/1794-2489-tara-32-17.pdf>
- Francione, G. (1995). *Animals, Property and the Law*. Filadèlfia: Temple University Press.

- Fundación Juan Vives Suriá. (2010). Lentes de género. Lecturas para desarmar el patriarcado. *Género y Derechos de las Mujeres*, (1), 19-54. http://biblioteca.clacso.edu.ar/Venezuela/fundavives/20170104031339/pdf_138.pdf
- Gabriela González, A., & Ávila Gaitán, I. D. (2015). Resistencia animal: ética, perspectivismo y políticas de subversión. *Revista Latinoamericana de Estudios Críticos Animales*, I, 35-50. https://ri.conicet.gov.ar/bitstream/handle/11336/39932/CONICET_Digital_Nro.4d38b969-ade4-4b93-8d39-33ee8f5fff86_A.pdf?sequence=2
- Garaigordobil, M., & Aliri, J. (2011). Sexismo hostil y benevolente: relaciones con el autoconcepto, el racismo y la sensibilidad intercultural. *Revista de Psicodidáctica*, 16(2), 331-350. <https://www.redalyc.org/pdf/175/17518828008.pdf>
- Gil Rodríguez, E. P., & Lloret Ayter, I. (2007). *La violència de gènere*. Barcelona: UOC, S. L.
- Goffman, E. (2006). *Estigma : la identidad deteriorada*. Buenos Aires: Amorrortu.
- González, A. (2016). Una lectura deconstructiva del régimen carnofalocéntrico. Hacia una ética animal de la diferencia. *Daimon. Revista Internacional de Filosofía*, (69), 125-139.
- González, A. G. (2019). Animales inapropiados/bles. Notas sobre las relaciones entre transfeminismos y antiespecismos. *Question*, 1(64), 1-12. <https://perio.unlp.edu.ar/ojs/index.php/question/article/view/5601/5050>
- González, A. G. (2019). Deshacer la especie: hacia un antiespecismo en clave feminista queer. *Revista TEL*, 10(2), 45-70. <https://revistas2.uepg.br/index.php/tel/article/view/13797/209209213283>
- Gruen, L. (1993). Dismantling Oppression: An Analisis of the Connection Between Women and Animals. In *Ecofeminism. Women, Animals, Nature* (pp. 60-90). Filadèlfia: Temple University Press.
- Hankivsky, O. (2014). *Intersectionality 101*. The Institute for Intersectionality Research & Policy, SFU. https://www.researchgate.net/publication/279293665_Intersectionality_101
- Haraway, D. (1992). Ecce homo, ain't (ar'n't) I a woman, and inappropriate/d others: The human in a post-humanist landscape. In J. W. Scott & J. Butler (Eds.), *Feminists Theorize the Political* (pp. 86-100). Londres: Routledge.
- Herrera Guevara, A. (2014). *Ilustrados o bárbaros: una explicación del deficit democrático y eticomoral*. Madrid: Plaza y Valdés Editores.
- Hill Collins, P. (1999). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. Regne Unit: Taylor & Francis.
- Horta, O. (2020). ¿Qué es el especismo? *Devenires*, XXI(41), 163-198. https://www.academia.edu/43764570/_Qué_es_el_especismo
- Incháustegui, T., & Ugalde, Y. (2004). *Materiales y herramientas conceptuales para la transversalidad de género*. INMUJERES-D.F. https://americaingenera.org/wp-content/uploads/2014/07/doc_193_Materiales-herramientas-transversalidad-genero.pdf
- Instituto Canario de Igualdad. (2020). *Guía Básica Sobre Gordofobia. Un paso más hacia una vida libre de violencia*. Guía elaborada en el marco del Proyecto “Jornadas sobre

- Gordofobia y la Violencia Estética contra las Mujeres 2020". Retrieved February 1, 2022, from <https://www.consaludmental.org/publicaciones/Guia-gordofobia.pdf>
- Jiménez, D. (2021). La intervención desde la Interseccionalidad: Una respuesta ante fenómenos sociales múltiples. *Némesis*, (XVIII), 1-10.
- Jones, P. (2007). *Aftershock: Confronting Trauma in a Violent World: a Guide for Activists and Their Allies*. Nigèria: Lantern Books.
- Joy, M. (2013). *Por qué amamos a los perros, nos comemos a los cerdos y nos vestimos con las vacas: una introducción al carnismo*. Madrid: Plaza y Valdés.
- Kleba Lisboa, T., & Lolatto, S. (2013). Políticas Públicas con transversalidad de género. Rescatando la interseccionalidad, la intersectorialidad y la interdisciplinariedad en el Trabajo Social. *Cuadernos de Trabajo Social*, 26(2), 409-419. http://dx.doi.org/10.5209/rev_CUTS.2013.v26.n2.41397
- Kojève, A. (2006). *La Dialectica del Amo y El Esclavo*. Leviatán. https://perio.unlp.edu.ar/catedras/filosofia/wp-content/uploads/sites/129/2020/05/Kojeve-La-dialectica-del-amo-y-el-esclavo_copy.pdf
- Lagarde, M. (1996). *Género y feminismo: desarrollo humano y democracia*. Madrid: Horas y Horas.
- Lamas, M. (1996). La perspectiva de género. *La Tarea, Revista de Educación y Cultura de la Sección 47 del SNTE*, (8), 4.
- Lamas, M. (2000). Diferencias de sexo, género y diferencia sexual. *Cuicuilco*, 7(18), 1-24. <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=35101807>
- Leyton, F. (2010). Literatura básica en torno al especismo y los derechos animales. *Revista de Bioética y Derecho*, (19), 93-98. <https://revistes.ub.edu/index.php/RBD/article/view/14702/17877>
- Loyd Paige, M. R. (2010). Thinking and eating at the same time. In *Sistah Vegan: Black Female Vegans Speak on Food, Identity, Health, and Society* (pp. 1-8). Nigèria: Lantern Books.
- Lugones, M. (2008). Colonialidad y Género. *Tabula Rasa*, (9), 73-101. <https://www.revistatabularasa.org/numero-9/05lugones.pdf>
- Lugones, M. (2012). Subjetividad esclava, colonialidad de género, marginalidad y opresiones múltiples. In *Pensando los feminismos en Bolivia* (pp. 129-139). Serie Foros 2. <https://glefas.org/download/biblioteca/feminismo-movimientos-sociales/Las-trampas-del-Patriarcado.-Julieta-Paredes.pdf#page=129>
- Martínez Benlloch, I., & Bonilla Campos, A. (2000). *Sistema sexo/género, identidades y construcción de la subjetividad*. València: Universitat de València.
- Mattos, P. (2011). *O conceito de interseccionalidade e suas vantagens para os estudos de gênero no Brasil. Grupo de trabalho: novas sociologias, pesquisas intervencionais feministas pós-coloniais e queer* [Ponencia presentada a XV Congresso Brasileiro de Sociologia]. Curitiba: Universidade Federal de São Carlos. https://patriciamagno.com.br/wp-content/uploads/2015/09/sbs2011_GT16_Patricia_Mattos.pdf
- Molleda Fernández, E. (2007). ¿Por qué decimos que "no podemos hacer intervención social"? *Cuadernos de trabajo social*, (20), 139-155. <https://enfoc.cat/uploads/2878/files/Diagnostic%20Social.PDF>

- Montenegro Martínez, M., & Pujol i Tarrés, J. (2003). Conocimiento situado un forcejeo entre el relativismo construccionista y la necesidad de fundamentar la acción. *Revista interamericana de psicología*, 37(2), 295-307. <https://journal.sipsych.org/index.php/IJP/article/view/827/719>
- Moreno Camacho, M. A., & Molina Valencia, N. (2018). La Intervención Social como Objeto de Estudio: Discursos, prácticas, problematizaciones y propuestas. *Athenea Digital*, 18(3), 1-29. <https://atheneadigital.net/article/view/v18-n3-moreno-molina/2055-pdf-es>
- Moser, C. (1995). *Planificación de género y desarrollo. Teoría, práctica y capacitación*. Perú: Red entre mujeres. Flora Tristán.
- Muñoz Arce, G., Galaz Valderrama, C., & Troncoso Pérez, L. (2021). Feminismos, perspectivas interseccionales e intervención social. *Propuestas Críticas en Trabajo Social*, 1(2), 3-9. <https://revistapropuestascriticas.uchile.cl/index.php/RPCTS/issue/view/5578/N%C3%BAmero%20%20para%20descargar>
- Murguía Cruz, N. (2019). "Somos la voz de los que no tienen voz" Representaciones dominantes y alternativas sobre los animales. In *LENGUAJE Y BIODIVERSIDAD. Nuevas perspectivas para viejas desigualdades* (pp. 69-82). Diego Luís Forte.
- Nussbaum, M. C. (1995). Objectification. *Philosophy and Public Affairs*, (24), 249-291.
- Ortner, S. (2006). Entonces, ¿Es la mujer al hombre lo que la naturaleza a la cultura? *I(1)*, 12-21. <http://www.aibr.org/antropologia/01v01/articulos/010101.pdf>
- Otaola Barranquero, M. d. P., & Huete García, A. (2019). *Capacitismo: un fenómeno sociodemográfico*. Fundación Caser. Retrieved January 29, 2022, from https://www.fundacioncaser.org/sites/default/files/adjuntos/fcaser_actas25_nov2019_2509_motaola_ahuete.pdf
- Palmer, C. (2001). "Taming the Wild Profusion of Existing Things"? A Study of Foucault, Power, and Human/Animal Relationships. *Environmental Ethics*, (23), 339-358.
- Pérez Orozco, A. (2014). *Subversión feminista de la economía: aportes para un debate sobre el conflicto capital-vida*. Madrid: Traficantes de Sueños.
- Plumwood, V. (1993). *Feminism and the mastery of nature*. Londres: Routledge.
- Pombo, G. (2019). La interseccionalidad y el campo disciplinar del trabajo social: topografías en diálogo. In *Trabajo Social y feminismos. Perspectivas y estrategias en debate* (pp. 149-176). ICEP - Instituto de Capacitación y Estudios Profesionales. <https://diariofemenino.com.ar/df/wp-content/uploads/2019/07/FEMINISMO-web.pdf>
- Preciado, B. (2011). Del sexo como tecnología biopolítica. In *Manifiesto contrasexual* (pp. 17-22). Madrid: Anagrama.
- Publicación transfeminista por la Liberación Animal. (2015). ¿De que estamos hablando? *Jauría*, (1), 3-9.
- Puleo, A. (2017). ¿Qué es el ecofeminismo? *Quaderns de la Mediterrània*, (25), 210-214.
- Rich, A. (1980). La heterosexualidad obligatoria y la existencia lesbiana. *DUODA Revista d'Estudis Feministes*, (10), 15-42. <http://www.mpisano.cl/psn/wp-content/uploads/2014/08/Heterosexualidad-obligatoria-y-existencia-lesbiana-Adrienne-Rich-1980.pdf>
- Rubin, G. (1975). The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex. *Monthly Review Press*, 157-210. <https://philarchive.org/archive/RUBTTI>

- Scott, J. (1990). El género: una categoría útil para el análisis histórico. In *Historia y género: las mujeres en la Europa moderna y contemporánea*. València: Edicions Alfons el Magnànim, Institució Valenciana d'Estudis i Investigació.
- Segato, R. L. (2003). Introducción. In *Las estructuras elementales de la violencia. Ensayos sobre género entre la antropología, el psicoanálisis y los derechos humanos* (pp. 13-261). Buenos Aires: Prometeo 3010 Universidad Nacional de Quilmes.
- Segato, R. L. (2015). *La crítica de la colonialidad en ocho ensayos y una antropología por demanda*. Buenos Aires: Prometeo Libros.
- Shukin, N. (2009). *Animal Capital: Rendering Life in Biopolitical Times*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Stibbe, A. (2001). Language, Power and the Social Construction of Animals. *Society and Animals*, 9(2), 145-161.
<https://www.animalsandsociety.org/wp-content/uploads/2015/11/stibbe.pdf>
- Torres, B. (2014). *Por encima de su cadáver: la economía política de los derechos animales*. Madrid: Ochodoscuatro Ediciones.
https://ochodoscuatroediciones.org/wp-content/uploads/2016/04/PEDSC_tripas_NOV15.pdf
- Troncoso Pérez, L., Follegati, L., & Stutzin, V. (2019). Más allá de una educación no sexista: aportes de pedagogías feministas interseccionales. *Pensamiento Educativo. Revista de Investigación Educativa Latinoamericana*, 56(1), 1-15.
- Tzvetan, T. (1998). *La conquista de América. El problema del otro*. Mèxic: Siglo XXI.
- Urdiales Correa, J., & Lázaro Castellanos, R. (2021). Trayectorias laborales y educativas de jóvenes racializados en Catalunya desde una perspectiva interseccional. *Propuestas críticas en trabajo social*, 1(2), 97-119.
<https://revistas.uchile.cl/index.php/RPCTS/article/view/60948/68463>
- Vázquez, R., & Valencia, Á. (2016). La creciente importancia de los debates antiespecistas en la teoría política contemporánea: del bienestarismo al abolicionismo. *Revista Española de Ciencia Política*, (42), 149-166.
https://recyt.fecyt.es/index.php/recp/article/view/52412/pdf_50
- Velasco Sesma, A. (2017). Violencias contra las mujeres y violencias contra los animales: ¿coincidencias casuales o vínculo profundo? *Revista Latinoamericana de Estudios Críticos Animales*, 2, 136-162.
<https://revistaleca.org/journal/index.php/RLECA/article/view/112/96>
- Warner, M. (1999). *The Trouble with Normal: Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life* (Massachusetts ed.). Free Press.
- Wilson, R. A., & Keil, F. C. (Eds.). (2002). *Enciclopedia MIT de Ciencias Cognitivas*. Madrid: Síntesis Editorial.
- Wittig, M. (2006). *El pensamiento heterosexual y otros ensayos* (J. Sáez & P. Vidarte, Trans.). Madrid: Egales.
<https://www.caladona.org/grups/uploads/2014/02/monique-wittig-el-pensamiento-heterosexual.pdf>
- Wolfe, C. (2003). *Animal Rites: American Culture, the Discourse of Species, and Posthumanist Theory*. University of Chicago Press.

Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European Journal of Women's Studies*, 13(3), 193-209.

Zabonati, A. (2015). La intersección de las opresiones del patriarcado y del pastoralismo. In *Hacia una teoría de la sostenibilidad. Análisis y propuestas desde la perspectiva de género* (pp. 188-199). Valladolid: Departamento de Filosofía de la Universidad de Valladolid.

6. Webgrafia

Cornella, C. (2019, May 1). *Huevos: el precio que paga la gallina es demasiado alto*. Bueno y Vegano. Retrieved March 10, 2022, from <https://www.buenoyvegano.com/2019/05/01/huevos-precio-paga-la-gallina-demasiado-alto/>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Alteritat*. Dic2. Retrieved January 29, 2022, from <https://dlc.iec.cat/>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Androcentrisme*. Dic2. Retrieved January 29, 2022, from <https://dlc.iec.cat>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Animal*. Dic2. Retrieved February 6, 2022, from <https://dlc.iec.cat/>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Antropocentrisme*. Dic2. Retrieved January 29, 2022, from <https://dlc.iec.cat>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Discriminació*. Dic2. Retrieved 01 25, 2022, from <https://dlc.iec.cat/>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Gènere*. Dic2. Retrieved 12 27, 2021, from <https://dlc.iec.cat/>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Home*. Dic2. Retrieved February 6, 2022, from <https://dlc.iec.cat/>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Masclisme*. Dic2. Retrieved 01 26, 2022, from <https://dlc.iec.cat/>

Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans. (n.d.). *Sexe*. Dic2. Retrieved 12 27, 2021, from <https://dlc.iec.cat/>

Ética Animal. (n.d.). *Qué es la sintiencia — Ética Animal*. Animal Ethics. Retrieved February 16, 2022, from <https://www.animal-ethics.org/que-es-la-sintiencia/>

Kachanoski, R. (2013). *Violencia Especista*. Enfoc: TV Animalista. Retrieved 02 06, 2022, from <https://youtu.be/DKvUEzrlx48>

Lertxundi, A. (2020, June 8). *Temporeras de la fresa, presas de la explotación, el acoso y el covid-19*. naiz:. Retrieved March 10, 2022, from <https://www.naiz.eus/eu/info/noticia/20200608/temporeras-de-la-fresa-presas-de-la-explotacion-laboral-el-acoso-la-invisibilizacion-y-el-covid-19>

Mary Fantaske. (2015). *On intersections between ableism & speciesism*. YouTube. Retrieved January 30, 2022, from <https://www.youtube.com/watch?v=3rTCfJaeK64>

Real Academia Española. (n.d.). *humano, humana*. Diccionario de la lengua española. Retrieved January 30, 2022, from <https://dle.rae.es/humano>

REVISTA PER A LA SIMULACIÓ DE LA PUBLICACIÓ

La revista escollida és la Revista Latinoamericana de Estudios Críticos Animales, va ser triada perquè les temàtiques que es tracten als seus articles solen fer referència als drets dels animals no humans, veient a aquests com a subjectes.

Aquesta revista compta amb un enfocament interdisciplinari, el qual també estava molt relacionat amb l'article que volia redactar.

A més a més, pel que fa a la forma de l'article em va semblar idònia, ja que les normes de publicació de la revista, em van semblar adients a l'article que volia realitzar. Les normes que vaig tenir més en compte són la longitud de l'article (màxim 30 pàgines), l'organització de les diferents parts de l'article, la qual coincidia majoritàriament amb la de la universitat (resum, paraules clau, introducció, conclusions).

Tot i això, el fet que va fer que em decidís per aquesta revista en concret, va ser que a l'hora de fer la recerca inicial, molts dels articles que vaig consultar estaven publicats a aquesta revista, i com la temàtica en què volia incidir també tenia molta relació, vaig decidir-me per aquesta.